प्रणम्य भगवत्पादं शंकरं लोकशंकरम् ।
प्रबोधचन्द्रस्य जननं नाटकं सम्प्रदृश्यते ॥

Like Sri Krishna, Samkara's work of harmonisation was at once a purge and a purification. SHANMATA Sthaapana Acharya as he is entitled, he reoriented the old Sanātana Dharma on a sound pedestal and could be described as the central diadem in the garland of जयन्तीs adorning the neck of भारतभूमि reviving all other Jayantis like गणेश जयन्ती, शिव जयन्ती, कृष्ण जयन्ती, राम जयन्ती etc. If Hinduism lives today, it does so because of the Herculean labour of this wandering Pilgrim who compressed into his brief life of 32 years what none of his contemporaries or predecessors or followers have been able to achieve in any clime with longer spans of life and with better facilities and more propitious circumstances. He quietly suggested something more reasonable and more spiritual; never by violently denouncing the heretic faiths he encountered, but slowly and surely driving in his reformatory ideas into the society, he carried conviction, almost अवगाहे ब्राह्मण as the Upanishads put it. His reconciliation of the Brahman of Religion with the सच्चिदानन्द of philosophy is the grandest achievement that world philosophy can boast of. Sister Nivedita characterises him in her Web of Life: "We contemplate with wonder and delight the devotion of Francis of Assisi, the intellect of Abelard, the force and freedom of Martin Luther, and the political efficiency of Ignatius Loyola; but who could imagine all these united in a single person?" Sir C. P. regards him as a unique combination and union of two qualities generally found separated, of physical discipline and intellectual analysis blended with boundless love and compassion.

Defending his interpretation of उपसंक्रमण in आनन्दमयमात्मानं उपसंक्रामति, he declares; indulging in a bit of loud thinking: कोऽयमेवंवित्? कथं वा संक्रामति? किं परस्मादात्मनो अन्यः संक्रमणकर्ता प्रविभक्तः, उत स एवेति? किं ततः, यद्यन्यः स्यात् श्रुतिविरोधः, अन्योऽसावन्योऽहमस्मीति न स वेद, एकमेवाद्वितीयं, तत्सृष्ट्वा तदेवानुप्राविशत्, ... तत्त्वमसीति । अथ स एव आनन्दमयमात्मानमुपसंक्रामतीति कर्मकर्तृत्वानुपपत्तिः परस्यैव च संसारित्वं, पराभावो वा । यद्युभयथा प्राप्तो दोषो न परिहर्तुं शक्यते इति व्यर्था चिन्ता, अथान्यतरस्मिन् पक्षे दोषप्राप्तिः, तृतीये वा पक्षे अदुष्टे स एव शास्त्रार्थः; इति व्यर्थैव चिन्ता । न, तन्निर्धारणार्थत्वात् । ..... बहवो हि नानात्ववादिनो वेदबाह्याः च प्रतिपक्षाः; अतो ममाशंका न निर्णेष्यसीति । एतदेव मे स्वस्त्ययनं, यन्मां एकयोगिनं अनेकयोगी बहुप्रतिपक्षं आत्थ । अतो जेष्यामि सर्वान्, आरभे च चिन्ताम् । स एव तु स्यात्, तद्भावस्य विवक्षितत्वात् etc.

The first verse of his शतश्लोकी admirably compares Advaita

philosophy to a superior and extraordinary type of 'sparsa' or chintamani stone. This latter simply changes stone into gold, while the 'Sadguru' teaching Advaita converts his disciple into himself and so is unrivalled:

दृष्टान्तो नैव दृष्टः त्रिभुवनजठरे सद्गुरोः ज्ञानदातुः
स्पर्शश्चेत्तत्र कल्प्यः स नयति यदहो स्वर्णतामश्मसारम्
न स्पर्शत्वं तथापि श्रितचरणयुगे सद्गुरुः स्वीयशिष्ये
स्वीयं साम्यं विधत्ते भवति निरुपमस्तेन वालौकिकोऽपि॥

The other philosophical systems of Ramanuja, Madhva, Vallabha or Nimbarka promise similarity with God, but Samkara's all-embracing benevolence so completely uplifts the disciple as to convert him into God Himself, dispelling all his doubts भिद्यते हृदयग्रन्थिः छिद्यन्ते सर्वसंशयाः। क्षीयन्ते चास्य कर्माणि तस्मिन् दृष्टे परावरे.

With these introductory remarks, let me proceed to Krishnamisra's Bhagavata inspired unique drama, as unique as Samkara's work itself; it is a philosophical drama which can be characterised as dramatising Pilgrim's Progress by symbolising the battle royal that daily and hourly takes place in our minds between Virtue and vice, between वैराग्य and महामोह (characterised by Bunyan as the corroding viper of the soul) ending with the triumph of the former. The दैवीसंपत् and आसुरीसंपत् in every man try to assert themselves and the XVI adhyaya of the Gita declares: दैवी संपद्विमोक्षाय निबन्धायासुरी मता; the Satanic urge in us is always stronger and the purpose of education and philosophy is to enable us to listen to our own inner voice. Vedanta Desika unravels the Ramayana allegory in his philosophic drama संकल्पसूर्योदय for us in a significant sloka

दुर्वाद्युग्रदशाननेन्द्रियमनो नक्तंचराधिष्ठिते
देहेऽस्मिन् भवसिन्धुना परिगते दीनां दशामास्थितः।
अद्यत्वे हनुमत्समानगुरुणा प्रख्यापितार्थः पुमान्
लङ्कारुद्धविदेहराजतनयान्यायेन लालप्यते॥

To turn to the contents of the शान्त dominated drama itself, we might start with his devotional prayer:

यस्माद्विश्वमुदेति, यत्र रमते, यस्मिन् पुनर्लीयते, भासा यस्य जगद्विभाति सहजानन्दोज्ज्वलं यन्महः।
शान्तं शाश्वतमक्रियं यमपुनर्भावाय भूतेश्वरं, द्वैतध्वान्तमपास्य यान्ति कृतिनः
प्रस्तौमि तं पुरुषम्॥

अन्तर्नाडी नियमित मरुल्लंघित ब्रह्मरन्ध्रम्
स्वान्ते शान्ति प्रणयिनि समुन्मीलदानन्द सान्द्रम्।
प्रत्यग्ज्योतिः जयति यमिनः स्पष्ट ललाट नेत्र-
व्याजव्यक्तीकृतमिव जगद्व्यापि चन्द्रार्धमौलेः॥

जय जय भगवन्, अमरचय चक्र चूडामणि श्रेणि नीराजितोपान्त पादद्वयाम्भोज राजन्नखद्योत किर्मीरित स्वर्ण पीठस्फुरद्दैत विभ्रान्ति सन्तान सन्नद्ध वंद्धक संसार निद्रापहारैक दक्ष क्षमामण्डलोद्धार संभार संघट्ट दंष्ट्राग्र कोटि स्फुरत् शैलचक्र क्रमाक्रान्त लोकत्रय प्रबल भुज बलोद्धृत गोवर्धन छत्र निवारिता-खण्डलोद्योतिताकाण्ड चण्डाम्बुवाहाति वर्षत्रस्त गोकुल त्राण विस्मापिताशेष विश्व प्रभो. विबुध रिपु वधू वर्ग सीमन्त सिन्दूर सन्ध्या मयूख च्छटोन्मार्जनोद्दाम-धामाधिप त्रस्त दैत्येन्द्र वक्षस्तटी पाटना कुण्ठ भास्वन्नख श्रेणि पाणिद्वय स्रस्त-विसारि स्फारार्णवामग्न लोकत्रय त्रिभुवन रिपु कैटभोद्दण्ड कण्ठास्थि कूट स्फुरोन्मार्जितोद्दाम चक्रस्फुरज्ज्योति रुल्लासितोद्दाम दोर्दण्ड खण्डेन्दु चूडाप्रिय प्रौढ दोर्दण्ड-विभ्रान्त मन्थाचल क्षुब्ध दुग्धाम्बुधि प्रोत्थित श्रीभुज वल्ली संश्लेष संक्रान्त पीन-स्तनाभोग पत्रावली लाञ्छितोरःस्थल स्थूल मुक्ताफलोदार हार प्रभामण्डल-स्फुरत्कण्ठ वैकुण्ठ भक्तस्य लोकस्य संसार मोहाच्छिदे देहि बोधोदयं देव तुभ्यं नमः - Prayer of the virtuous सेनापति - Act IV end

The story narrated here is similar to the Puranic story of कश्यप marrying two wives दिति and अदिति whose children quarrel among themselves. Similarly काम has 2 wives प्रवृत्ति and निवृत्ति by name.

Mr Manas was born along with विवेक, शम and दम:

संभूतः प्रथममहेश्वरस्य संगान्मायायां मन इति विश्रुतः तनूजः।
त्रैलोक्यं सकलमिदं विसृज्य भूयः तेनाथो जनितमिदं कुलद्वयं नः॥

तथा च श्रुतिः - कामः तदग्रे समवर्तताधि मनसो रेतः प्रथमं यदासीत्।

तस्य (कामस्य) प्रवृत्ति निवृत्ती द्वे धर्मपत्न्यौ। तयोः प्रवृत्त्यां समुत्पन्नं महामोह प्रधानमेकं कुलम्। ~~असौ अपि कापटैः दुरात्मभिः निबध्य तैः पापशठैः मदादिभिः अभिधाय स्वयं पाखण्डागमाः पाखण्ड तर्क शास्त्रैः निवृत्त्यां~~ चिर चिदानन्दमयो निरञ्जनो जगत्प्रभुः दीनदशामनीयते॥ च द्वितीयं विवेक प्रधानमिति. the Gita advises us to cultivate [illegible] (with her 3 aspects of सात्विकी, राजसी and तामसी) narrates to श्रद्धा

महामोहेनाभिहितं विष्णुभक्ति - विकट ललाट तट ताण्डवित भ्रुकुटिना क्रुद्धेन दुर्नयपरिपाकस्य विवेकहतकः फलम् इति। अभिधाय स्वयं-अनुभवतस्य दुर्नयपरिपाकस्य विवेकहतकः फलम् इति। अत्रान्तरे पाखण्डागमाः पाखण्ड तर्क शास्त्रैः समं समराय प्रथमं समुद्योजिताः। अत्रान्तरे अस्माकं सैन्यशिरसि वेदोपवेदाङ्ग पुराण धर्मशास्त्रेतिहासादिभिः उच्छ्रितश्रीः सरस्वती पद्मधरा शशांक संकाश कान्तिः सहसाविरासीत्,

ततो वस्तुविचारेण कामो हतः, क्षमया क्रोध पारुष्य हिंसादयो निराकृताः, संतोषेण लोभ तृष्णा दैन्यानृत पैशुन्य स्तेय असत्प्रतिग्रहादयो निगृहीताः, अनसूयया मात्सर्यं जितम्, परोत्कर्ष संभावनया मदो निषूदितः, परगुणाधिक्येन मानः खंडितः,

महामोहोऽपि योगोपसर्गैः सह न ज्ञायते क्वापि निलीनः तिष्ठति।
मनसापि पुत्रपौत्रादि व्यसनजनित शोकावेगेन जीवोत्सर्गाय व्यवसितम्।
After such preliminaries, In other words, Mr Manas has decided upon suicide. The V act called विवेकोद्योग starts with old Manas weeping about the death of his sons राग, द्वेष, मद and मात्सर्य. वैयासिकी सरस्वती comes in at this juncture to console him under instructions from विष्णुभक्ति. She says: ननु विदितपूर्वैव भवता भावानां अनित्यता, अधीतानि त्वया ऐतिहासिकान्युपाख्यानानि। - भूत्वा कल्पशतायुषोऽब्जभवः सेन्द्राश्च देवासुराः

मन्वाद्या मुनयो महीजलधयो नष्टाः परं कोटयः

मोहः कोऽयमहो महानुदयते लोकस्य शोकावहः

सिन्धोः फेनसमे गते वपुषि यत्पञ्चात्मके पञ्चताम्॥

तद्भावय भावानां अनित्यताम्। नित्यमनित्यवस्तुनो न पश्यति शोकावेगम्।

यतः -

एकमेव सदा ब्रह्म सत्यमन्यद्विकल्पितम्।

को मोहः कः शोक एकत्वमनुपश्यतः॥

उत्पन्ते विषवल्लिबीजविषमाः क्लेशाः प्रियाख्या नरैः

तेभ्यः स्नेहमया भवन्ति न चिराद्वज्राग्निदर्भाङ्कुराः।

येभ्योऽमी शतशः कुकूलहुतभुग्दाहं दहन्तः शनैः

देहं दीप्तशिखासहस्रशिखरा रोहन्ति शोकद्रुमाः॥

Trees of शोक, born of the poisonous seeds called क्लेशs or miseries but regarded as प्रिय by the men, grow everywhere in this wild forest of संसार and burn this body with its wild flames. Sarasvati's advice produces a good impression on the impressionable mind of Mr Manas and he falls at her feet. The latter is overjoyed and declares:

वशं प्राप्ते मृत्योः पितरि तनये वा सुहृदि वा

शुचा सन्तप्यन्ते भृशमुदरताडं जडधियः।

असारे संसारे विरसपरिणामे तु विदुषाम्

वियोगो वैराग्यं द्रढयति वितन्वञ्शमसुखम्॥

At this juncture, वैराग्य dramatically walks in and declares

स्त्रियो ज्वालालोलाः, विजयजरसाः प्रान्तविरसाः

विपद्गेहं देहं महदपि धनं भूरि निधनम्

बृहच्छोको लोकः सततमबला नर्थबहुला

तथाप्यस्मिन् घोरे पथि बत रताः, नात्मनि रताः॥

Wealth is evanescent, worldly enjoyments produce disgust if indulged to excess, misery is always in excess, and yet men attach themselves thereto and not to the Atman Rope. Mr Manas is then advised by Sarasvati to keep always in company with his wife निवृत्ति as the शास्त्रs declare that a गृहस्थ should never keep himself अनाश्रमस्थ- गृहिणा मुहूर्तं अनाश्रमिणा न भवितव्यं, तदद्यप्रभृति निवृत्तिः एव ते सहधर्मचारिणी - offer libation of water to your ancestors following याज्ञवल्क्य's directive - शान्तिः ऽ शान्तिनो

बाधि यावद्देहस्य धारणं, तावद्वर्णाश्रमेषु कर्तव्यं कर्म मुक्तये ॥ After this one briefly describes the Advaita process:

त्वत्संगाद्द्रवतोऽपि प्रणयजलधरोपप्लुतौ बुद्धिवृत्ति-
च्छेको नान्येन देवो रविरिव जलधेर्वीचिषु व्यक्तमूर्तिः ।
तूष्णीमालम्बसे चेत्कथमपि वितता वृत्तस संहृत्य क्षीः
आत्मादर्शे प्रसन्ने रविरिव सहजानन्दसान्द्रस्तदात्मा ॥

This V act is significantly called वैराग्यप्रादुर्भाव
The VI act starts at this juncture; it ends in जीवन्मुक्ति which gives its name to it. At विवेकमहाराज's instance शान्ति enters; Manas has lost all his children and is very much depressed, but he is really on the highroad to तत्त्वावबोध.

अस्तं गतेषु तनयेषु विलीनमोहे वैराग्यभाजि मनसि प्रशमं प्रपन्ने ।
क्लेशेषु पञ्चसु गतेषु समं समीहां तत्त्वावबोधमभितः पुरुषः तनोति ॥

शान्ति's mother श्रद्धा enters with joy as she is able to foresee happiness for the royal family; असतां निग्रहो यत्र सन्तः पूज्या यमादयः ।
आराध्यते जगत्स्वामी नश्येः देवानुजीविभिः ॥

According to her the royal retinue consisting of वैराग्य, यम, शम and दम is slowly coming up: नित्यानित्यविचारणाप्रणयिनी वैराग्यमेकं सुहृत्
सन्मित्राणि यमादयः शमदमप्रायाः सहायाः मताः
मैत्र्याद्याः परिचारिकाः सहचरी नित्यं मुमुक्षाबलात्
इच्छेद्यारिपवश्च मोहममतासंकल्पसंगादयः ॥

This army of Virtue, is eager to see that its King Viveka is not enticed by wrong Vidyās called मधुमती since in such an event he would not worry himself with उपनिषद् at all. महामोह, the noose that hangs the spirit by the sinner's neck, had already despatched ऐन्द्रजालिकी विद्या for the purpose. This must be thwarted. शान्ति was accordingly commissioned to bring the Queen उपनिषत् and श्रद्धा hastily repaired to विवेक. His summing up Advaita tenets is admirable;

अयः स्वभावादचलं बलाच्चलत्यचेतनं चुम्बकसन्निधाविव ।
तनोति विश्वेशितुः ईक्षितेरिता जगन्ति मायेश्वरतेयमीशितुः ॥
अबोधप्रभवं संसारं कर्मभिः शमयन्ती यज्ञ
तस्मात्तमोऽन्धानां इयमनीश्वरदृष्टिः । निनीषति ।
विद्या नूनं अन्धतमसं अन्धकारेणापि
स्वभावलीनानि तमोमयानि प्रकाशयेद्यो भुवनानि सप्त ।
तमेव विद्वानतिमृत्युमेति नान्योऽस्ति पन्था भवमुक्तिहेतुः ॥

Such paraphrasing of Vedic mantras is excellently done:

एकः पश्यति चेष्टितानि जगतां, अन्यस्तु मोहान्धधीः
एकः कर्मफलानि सोऽधुवाञ्छति, ददात्यन्यस्तु तान्यर्थिने ।
एकः कर्मसु शिष्यते तनुभृतां, शास्तेव देवोऽपरः
निस्सङ्गः पुरुषः क्रियासु स कथं कर्तेति संभाव्यते ॥
द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया समानं वृक्षं परिषस्वजाते ।
तयोरन्यः पिप्पलमत्ति पक्वं, अन्यस्त्वनश्नन्नभिचाकशीति ॥

This उपनिषद्देवी was set upon by so many vices at the same time, but she managed to elude their grasp and escaped into Dandakaranya where near a temple of मधुसूदन she was belaboured by them - बाहुर्भग्ना दलितमणयः श्रेणयः कंकणानां
चूडारत्नग्रहनिर्भर्त्सितैभिः दूषितः केशपाशः।
but fortunately for her some people with गदाs in their hands (evidently like the विष्णुदूतs driving away the यमदूतs in Ajāmila's story) drove away the vices and the lady was saved - छिन्नो मुक्तावलिः अपहृतं प्रस्तनमद्गाद् दुकूलं
भीता गीता भ्रममथ गलत्नुपुरा ह्यं प्रविष्टा।
My daughter Gitā recognised me in this condition, embraced me and made me sit upon a bed; consoling me, she quoted the Gitā sloka
तानहं द्विषतः क्रूरान्संसारेषु नराधमान्। क्षिपाम्यजस्रमशुभानासुरीष्वेव योनिषु
This उपनिषद्देवी, now refreshed a little, makes man realise that he is in reality the परमात्मन् - असौ त्वदन्यो न सनातनः पुमान् [illegible] देवात्पुरुषोत्तमात्
स एष भिन्नस्तदनन्यमायया द्विधेव बिम्बं सलिले विवस्वतः
The man rubs his eyes and ears, doubting the too good news that he has heard. अविच्छिन्नस्य भिन्नस्य जरामरणधर्मिणः। मम ब्रवीति देवीयं सत्यानन्दचिदात्मतां
Viveka enters to make the position more clear.
एषोऽस्मीति विविच्य नेति पदतः चित्तेन सार्धं कृते
तत्त्वानां विलये चिदात्मनि परिज्ञाते त्वमर्थः पुनः।
श्रुत्वा तत्त्वमसीति बाधितभवद्ध्वान्तं तदात्मप्रभं
शान्तं ज्योतिः अनन्तं अन्तरुदितानन्दः समुद्योतते॥
Man or पुरुष is delighted and is possessed by निदिध्यासन under instructions from विष्णुभक्ति - क्रूरसत्त्वा विद्या नाम कन्या त्वदुदरे वर्तते। प्रबोधोदयश्च, तत्र विद्यां संकर्षणविद्यया मनसि संक्रामयिष्यसि (more or less in the way in which Balarama was snatched away from Devaki's womb by योगमाया and deposited in रोहिणी's womb). प्रबोधचन्द्रं पुरुषे समर्प्य वत्स विवेकेन सह मत्समीपमागमिष्यसि - This विष्णुभक्ति has done because संकल्पयोन्-यो देवता भवन्ति। यथा च समाधानेन विदितं तथा आपन्नसत्त्वा भवतीति; science or विद्या and प्रबोध or intellect are conceived as twins in उपनिषद्देवी's womb and the latter above should be allowed to be born. As expected, प्रबोध's birth is thus described. उद्दामद्युतिदामभिः तडिदिव प्रद्योतयन्ती दिशः
प्रत्यग्रस्फुटकुम्भटाक्षिबो मनसो निर्भिद्य वक्षःस्थलम्।
कन्येयं सह सोदरसमं परिकरैः मोहं ग्रसन्ती भज-
त्यन्तर्धानमुपैति चैकपुरुषं श्रीमान् प्रबोधोदयः॥
This birth makes the father extremely delighted (almost like Vasudeva) मोहान्धकारमवधूय विकल्पनिद्रां उन्मुच्य कोऽप्यमजनि बोधतुषाररश्मिः।
श्रद्धाविवेकं अतिशान्तयमादिकेन विश्वात्मकः स्फुरति विष्णुरहं [illegible]

संगं न केनचिदुपेत्य किमप्यपृच्छन् गच्छन्नतर्कितफलं विदिशो दिशो वा ।
ज्ञानोऽपेतभयशोककषायमोहः स्वायंभुवो मुनिरहं भवितास्मि स[illegible]

प्रज्ञानारातिः अगमाद्विवेकः कृतकृत्यताम् ।
नीरजस्के सदानन्दे पदे चाहं निवेक्षितः ॥

भरतवाक्यं or Prayer for universal welfare

पर्जन्योऽस्मिन् जगति महतीं वृष्टिमिष्टां विधत्ताम्
राजानः क्ष्मां गलितविविधोपप्लवाः पालयन्तु ।
हृत्वोन्मेषोपहततमसः त्वत्प्रसादान्महान्तः
संसाराब्धिं विषयममतातंकपंकं तरन्तु ॥

Translation of अन्तर्नाडी. -
The inner light of the moon-crested Lord Siva in Yogic posture is preeminently shining, — that light which has crossed the ब्रह्मरन्ध्र where the breaths are controlled in the सुषुम्ना नाडी and after the internal organ has become tranquil, which is identi[illegible] with the bliss when revealed, which as it were has assumed the for[illegible] of the third eye of the Lord in the forehead and which pervades the universe.